

LAJKOVAC

Lajkovac je gradsko naselje i centar istoimene opštine (186 km², 19 naselja, 17062 stanovnika), u zoni dodira dve manje predeone celine zapadnog dela centralne Srbije-Donje i Gornje Kolubare. Odlikuje se znatnom urbanističkom uređenošću (za varošicu je proglašen 1924.god.) Spada u mlada naselja. Osnovan je početkom 20. veka. Presudan uticaj na postanak, fizionomsko oblikovanje i struktuiranje imale su kopnene komunikacije-putevi Lazarevac-Valjevo i Lazarevac-Ub, a posebno uskokolosečna železnika pruga Zabrežje (na desnoj obali Save)-Lajkovac, puštena u promet 1908.godine. Od tada je pruga sinonim ovog naselja, koje postaje značajan železnički čvor povezan sa Aranđelovcem, Ugrinovcima, Čekom i Valjevom. Uostalom, Lajkovačka pruga je i u pesmi ovekovečena. Ukidanjem pruga uskog koloseka, Lajkovac gubi ulogu železnice raskrsnice, ali zadržava tranzitni saobraćaj: kroz naselje prolazi železnika pruga Beograd-Bar i regionalni put Valjevo-Lajkovac, koji se na udaljenosti od tri kilometra, kod Ćelija, uključuje u Ibarsku magistralu, put nacionalnog i evropskog značaja.

Pruga, železnika stanica i put prema Valjevu uslovlili su linijsku, drumsku fizionomiju naselja u inicijalnoj fazi razvoja (Grupa autora, 2001).

Teritorija kojom se sada prostire Lajkovac naseljena je uglavnom krajem 18. i početkom 19. veka iz Polimlja, Potarja i Starog Vlaha. Zna se da se i pre ovih vremena živelo u srednjoj Kolubari. O tome svedoče i pravoslavne zadužbine podizane u ovoj oblasti. Predanje kaže da je car Dušan osuđenike, koji "behu laki na nožu i maču", oslobodio kazne i naselio ih u čuromovite predele na desnoj obali Kolubare, koja je bila tadašnja granica Srbije sa Ugarskom.

Oblast oko Kolubare često je menjala vlasnike. Stefan Lazarević je ovu oblast dobio u miraz 1402. godine od ugarskog kralja Sigmunda, pa otuda i verovatno ča da bi on mogao biti ktitor prvobitnog manastira Bogovača. Kada je u 16. veku ovaj kraj prestao da bude granična oblast, na starim temeljima obnovljen je manastir Bogovača, 12 godina pre obnove Pečke patrijaršije. Stefanov naslednik Ćura Branković je sa narodom zidao tvrde odbrambene gradove. Tako je nastao Jerin ili Jerinin grad u Slovcu, nazvan po despotovoj supruzi Irini, u narodu poznatoj kao prokleta Jerina.

www.lajkovac.org.yu

Za vreme vladavine Turaka, iz Kolubare se narod iseljavao, ali se i doseljavao. Dolazili su Srbi iz Sandžaka, crnogorskih brda, stare Hercegovine...

U Prvom i Drugom srpskom ustanku stanovništvo ovog dela Kolubare uzelo je aktivno učestvo. U pripremama Prvog ustanka naročito se istakao Hadži Ruvim, svestrani umetnik i arhimandrit manastira Bogovača u čijem je konaku, 1805. godine, zasedao Praviteljstvujući sovjet serbskij. Značajnu ulogu imao je i vojvoda Karaorđev Petar Nikolajević, zvani Moler. Među starešinama ovog kraja naročito je uvažavan Vasilij Pavlović iz Bajevca.

Lajkovac je dosta stradao i u Prvom svetskom ratu. U oslobodilačkim ratovima 1912.-1918. godine područje opštine Lajkovac dalo je velike žrtve. Na ovim prostorima vođena je čuvena Kolubarska bitka, koja je trajala od 16. novembra do 15. decembra 1914. godine. Bila je to najduža i najznačajnija bitka srpske i austrougarske vojske, vođena na frontu od 200 kilometara. Najveće borbe odigrale su se na prostorima od Valjeva preko Slovca do Lazarevca, na prostoru Vrapče brda, kote Čevka i sela Ćelije. Kolubarska bitka je bila prekretnica u ratu protiv austrougarske vojske, jer je odatle vojvoda Živojin Mišić započeo pobedonosnu ofanzivu. Ujutro, 15. decembra, srpska vojska je ušla u Beograd čime je završena Kolubarska bitka. U podnožju Vrapče brda u Ćelijama, nalazi se mala crkva- kosturnica u kojoj je sahranjen deo kostiju poginulih ratnika, dok je deo prenet u Lazarevačku kosturnicu.

I u toku Drugog svetskog rata na području Lajkovca vođene su česte borbe zbog važnosti železnikog čvora. Lajkovac oslobođen 17. septembra 1944. godine.

U Lajkovcu je postavljen Kameni beleg-spomen obeležje bitke za Lajkovac, iz Drugog svetskog rata. Nedaleko od Lajkovca, a 36 km od Valjeva, je manastir Bogovača i u njoj stara crkva manastir sa konakom iz vremena Prvog srpskog ustanka. Na Vračem brdu, pored Ibarske magistrale, podignut je spomenik Dimitriju Tucoviću, poznatom srpskom socijalisti, koji je tu poginuo u toku Kolubarske bitke 1914.god. U Ćelijama, ispod okolnih brda, pokraj potoka, smeštena je crkva-spomen kosturnica izginulim ratnicima u legendarnoj Kolubarskoj bici. Crkva je podignuta 1923. godine na temeljima mnogo veće i starije svetinje-predanje kaže, manastira Grgura Slepog. Ispod crkvenog poda je kripta u kojoj je pohranjeno 60 kubika posmrtnih ostataka poginulih srpskih i austrougarskih vojnika. Nedaleko od crkve je i stari manastirski bunar sa vodom slankastog ukusa kojom se i danas napajaju stada sa okolnih pašnjaka.

Od 27 vodenica, koliko je na Kolubari od Valjeva do Obrenovca postojalo, Lajkovačka je poslednja u kojoj se, na sedam kamenova, još melje čito. Napravljena je pre 300 godina, a na sadašnjem mestu je od 1895. godine. Jolića vodenicu podigli su Velisav Čekarević iz Rubribreze i Mitar Jovanović iz sela Lajkovca. Na desnoj pritoci Kolubare-Toplici postoji još starih vodenica, među kojima je i jedna valjarica sukna u Markovoj Crkvi (www.lajkovac.co.yu).